

«Bai euskarari»

Urri hastapen honetan Euskararen Kontseiluak abiatu du kanpaina bat lematzat hartuz: «XXI. mendeko akordioa: Bai Euskarari». Hiru hilabetez ibiliko gara gizarte eragile nagusiengan herri hizkuntzaren alde ahalik eta adostasun handiena biltzen. Aro ezin egokiagoa, abertzaleek Lizarra-Garaziko akordioa izenpetu dutelarik bakearen bidea irekitzeko. Gure erronka nagusia da hain nekez eraikitzen ari den herria euskararen herria izanen dela. Adierazpen asko egiten dira gertakari historikoen inguruan, bereziki Autonomi Erkidegoko hauteskundeen kariatara.

Nik gertakari xumeago bat komentatu nahi nuke, 130 orrialdeko txosten bat, baina Iparraldeko euskararentzat garrantzi handia har lezakeena. Alabaina irailaren 25ean, Tourseko hautetsi sozialisten bileran, Lionel Jospin lehen ministroak adierazi zuen Hizkuntza Gutituen Eurokarta izenpetuko zuela, lurraldeetako hizkuntzak Estatuaren ondare kulturean sartzen zirelaketz. Hain segur jadanik eskuetan zeukan Guy Carcassonne Paris X Unibertsitateko Zuzenbide irakaslearen txostena: iragan uztailean azterketa juridiko bat manatu zion ikusteko Eurokartako neurrien artean zein ziren Konstituzioarekin bateragarri zirenak.

Carcassonne txostena

Urriaren 6an zabaldu zen Eurokartaren hitzez hitzeko «azterketa metodikoa eta hotza». Egia erran, orain arte jende anitz berotu zen idazki famatu horren inguruan, edo aurka, frantsesa gutituko zuelako beldurrarekin, edo alde, herri hizkuntzen salbatzeko itxaropenez. Gure legezizonak denak ados ezarri ditu. Bai, Eurokarta sinagarri da, 52 neurri baitauzka onargarriak direnak. Bai, nazioarteko konbenio horrek errespetatzen ditu printzipio konsti-

tuzional oro: Errepublikaren batasuna, herritarren berdintasuna, komunikatzeko askatasuna (nolaz ez?) bai eta ere frantsesaren status berezia.

Denbora berean Eurokartako 7. artikulua, «Helburuak eta printzipioak», irakurriz egiten genituen ametsak erori dira. Artikulu horretan aipatzen dira hizkuntzen onarpena, lurraldetasuna, hizkuntz taldeak, bizitza publikoa, mugaz gaineko harremanak. Hots, kultur demokraziaren deklarazio baten itxura du. Uste genuen Eurokarta sinatzearekin, gure hizkuntzak eta gure herriak nolazpaiteko ofizialtasuna edo gutienez publikotasun zerbait erdietsiko zuela.

Aipatu txostenak dioenez, deus ez da horrelakorik. Eta hain zuzen 7. artikulua lehen helburutzat ematen du «Herri hizkuntzen onarpena, aberastasun kulturalak direlakotz». Ondorioz Eurokartaren helburu zuzena ez da hiztunen eskubideak adieraztea baina arriskuan diren hizkuntzak zaintzea. Oroitarri edo monumentu zaharrak artatzen diren bezala, batzuk zaharkituak, besteak ederrago, baina denak zaindu beharrekoak herriaren ondarea osatzen dutelakotz.

Beraz nola uler daitake aitzin solaseko 3. kontsiderazioa?:

Kontuan hartuz lurralde hizkuntzen eta hizkuntza gutituen erabilera ezin kenduzko eskubidea dela bizitza pribatuan eta bizitza publikoan...

Ohar hau oinarritzen duten idazki juridikoek ez omen dute hizkuntz eskubiderik sortzen. Zeren eta aipatzen den Nazio Batuetako Ituna, gutiengoen zaintzeko zen eta sinatzerakoan ordezkari frantsesak salbuespena adierazi zuen. Frantzian ez zitekeela gutiengorik izan, berdintasun zibikoaren izenean. Salbuespenak orain ere balio du eta kontsiderazioa indar gabe gelditzen da.

Daukagun hizkuntz eskubide bakarra da Giza Eskubideen Deklarazioko 11. artikulua ematen diguna:

Herritar orok badu mintzatzeko, idazteko eta inprimatzeko askatasuna. (1789)

Eskubide indibiduala, inola ere ez kolektiboa.

Ohar berdintsuak eginak dira «lurrealde» eta «hizkuntza multzo» hitzetaz. «Lurrealdea» geografikoki ulertzen da eta hemen «multzoa» nozio estatistikoa da. Banakazko hiztunen taldeak ez dezake sortu eskubide kolektiborik. Bestenaz «komunitarismoak» Errepublikaren batasuna hauts lezake. Eurokarta sinatzeko momentuan, adierazpen interpretatibo batek gauzak argi litzake.

Beste argitasun atzerakor bat ukan dugu publikotasunari begira. 7. art. d. helburua:

Eskualde hizkuntzen eta hizkuntza gutituen erabilera mintzatua eta idatzia erraztea eta sustatzea, bizitza publikoan eta pribatuan.

Eremu publikoa aipatzen delarik gehienetan Administrazioaz eta zerbitzu publikoetatik hitz egiten da. Eurokarta sinatuz uste genuen urrats handia egingen genuela herri hizkuntzen publikotasunaren bidean.

Irakurketa hertsiegia dela dio legegizonak. Bizitza publikoa hasten da etxetik ateratzen delarik eta zabaltzen gizarite harreman guztietara: lanean, merkatuan, saltegietan eta ez bakarrik Administrazioan. Beraz Eurokarta izenpeturik ere herri hizkuntzak Administrazio publikotik kanpo egonen ote dira? Ez baitezpada, eta hemen daukagu Carcassonne txostenaren sorpresa on bat.

Frantsesa, Errepublikaren hizkuntza

Konstituzioko 2. artikularen emendakin hau Kongresuak 1992an onartuz geroztik, bi lege bozkatu dira hizkuntzak aipatzen dituztenak: Tubon legea frantsesaren erabileraz (1994) eta Polinesiako autonomiaren legea (1996). Bi lege hauek eskualdeetako hizkuntzen erabilera onartzen dute, frantsesarekin jakina: Tubonen 21. artikulua eta Polinesiaren 115.a. Denbora berean Konstituzio Kontseiluak bi lege horiek epaitu zituen eta erabaki zorrotz bat zabaldu zen, geroztik «jakobino» guztiek errepikatzen digutena:

Frantsesaren erabilera nahitezkoa da zuzenbide publikoan diren erakundeentzat eta pertsona pribatuentzat eginkizun publikoa betetzen dutelarik. (1994)

Bai eta ere erabiltzaileentzat harremanetan direlarik Administrazioarekin eta zerbitzu publikoetan. (1996)

Dirudi eremu publikoa giltzatua dela frantsesarentzat bakarrik. Eta ondorio horretara heldu zen Andere Questions, 1994ko irailean argitaratu zuen Estatu Kontseilua-
ren abisuan: Eurokarta ezin zela izenpetu, Justiziaren kapi-
tulua (9. art.) eta izpirituz Administrazioarena ere (10.
art.) Konstituzioaren 2. artikulua-
ren aurka doazelakotz.

Eurokartaren izpiritua

Interpretamen okerra, dio maisu Carcassonnek. hemezortzi orrialdeko arrazoinamendu zorrotza darama adostasun-
ean ezarri nahiz aipatu ditugun sei lerroaldeak: Konstitu-
zioaren 2.a, Deklarazioaren 11.a, Tubonen 21.a, Polinesia-
ko 115.a, Konstituzio Kontseiluarenak 1994an eta 1996an.
«Irakurle tematsu» batek argudioaren 31 atalak (34-64)
ulertzen baditu, ondorio harrigarri batera helduko da.

Dударик gabe frantsesa da Administrazio-
ko hizkuntza normala. Baina ez dauka esklusibitate-
rik. Beste hizkuntzak ez dira debekatuak, beraz zilegi dira:

Ez da gehiegikeria baieztatzea bidezkoa denik elebitasu-
naren erabilera bultzatzea Administrazioa hobetzeko
kezkarekin, hurbiltasuna edo eraginkortasuna bilatuz.
(63. at.)

Herri hizkuntzak erabiltzea zilegi da. Haatik ahalbide
horrek ez du sortzen eskubiderik hiztunen alde, ez eta ere
eginbiderik arduradunengan. Bi baldintza nagusiak hor
daude, hiztunen nahia eta frantsesaren presentzia.

Dena dela Konstituzio-
ko 2. artikulua-
ren harresia urra-
tu da eta zulo horretarik pasarazi dira Justiziaren artikuluko
zazpi neurri eta Administrazioaren artikuluko bost neurri
(neurri bana aski delarik Eurokartaren sinatzeko). Gainera,
beste bost artikulua-
k kasik osoki bateragarri dira Konstitu-

zioarekin eta beraz sinagarri: Ikaskuntza (8. art.), Komunikabideak (11. art.), Kulturgintza (12. art.), Gizarte harremanak (13. art.), Mugaz gaineko harremanak (14. art.).

Txosten honetan, gure legegizonak aztertu ditu Eurokartak eskaintzen dituen 98 neurriak, zazpi artikuluetan banaturik. 52 badira onargarri direnak Konstituzioaren aldetik. Interesgarri litzateke ikustea zergatik beste 46ak baztertu dituen. Gure berehalako kezka da zenbat neurri onartuko diren.

Proposamen politikoak

Lehen ministroak eskatu dio legegizonari bere iritzia «egin behar diren hautuetaz». Guy Carcassonne irakasleak dio ez duela aukera politikoen egiteko gaitasun berezirik, baina galdegin diotenaz geroz bere ikusmoldea emanen duela, herritar soil baten ikusmoldea.

Jadanik aipatu dugu Eurokartaren mekanismoa: izenpetzeko xedea duen gobernuak gutienez 35 neurri hautatuko ditu II. zatiko zazpi artikuluetan; erran behar du ere zein hizkuntzari aplikatuko dizkion neurriak. Gero Legebiltzarrak onetsiko du Eurokarta eta orduan Estatuarentzat idazki honek herriarteko Konbenio baten lekua hartuko du, barneko legeak baino gorago. Asmagarri da urrats politiko horiek eztabaida ederrik sortuko dutela.

Txostenean agertzen den lehen gomendio politikoa da Eurokarta lehenbailehen izenpetu behar dela eta hain zuzen 52 neurriak onartuz. Geroztik Nicole Pery Baionako andere diputatuak sinadura hori hitz eman du 1999ko ekainerako.

Ahalik eta hizkuntza guztiek baliatu behar dute Eurokarta horretaz. Eta legegizonak umore onean bere zerrenda irekitzen du, Mundialeko jokalaria aipatuz: Bixente Lizarazuren euskara, Stéphane Guivarc'h-en bretoinera, Zinedine Zidane-ren berbera eta ohiko hizkuntza «historiko-geografikoak», ok eta oil hizkuntzak ahantzi gabe (salbu frantsesa!); beste hizkuntza gutitu batzuk ere onargarri dira, hala nola yiddisha eta errumaniera. Haatik etorkinen hiz-

kuntza indartsuek ez dute laguntza bereziaren beharrik, ez gaztelerak ez portugesak; ezta ere arabierak munduko 6. hizkuntza indartsuena baita, frantsesa 12. lerroan delarik.

Hizkuntz legea noizko?

Hori da txostenaren proposamen nagusi bat. Ez da beharrezkoa Konstituzioaren aldatzea, autorearen iritziz, 2. artikulua ez baita oztopo bat herri hizkuntzentzat. Baina Legebiltzarrak, Eurokarta onesterakoan, hizkuntz legea ere bozkatu behar luke. Lege labur bat, lege handia ez baita nahitaez lege luzea! Gutierrez printzipio hau adieraziko du: «Frantziako hizkuntzak onartzen dira nazioaren kultur ondareztat» (185. at.). Gero edo aurrekontuan sar daitezkeen neurriak zerrendatuko dira. Edo hobeki berehalako idazki bakar batean hizkuntz neurri guztiak zerrendatuko dira, gero ahal delarik aurrekontuan sartzeko.

Bururatzean erran dezakegu txosten honen egilea jakobino errealista bat dela, biderditan Estatu Kontseiluko jakobino fundamentalisten eta Bernard Poignant bezalako girondinoen artean. Honek nahi zuen herri hizkuntzak lurraldeen esku izan zitezen (Hegoaldean gertatzen den bezala); hark dio hizkuntzak Estatuaren egitekoak direla (*affaire d'Etat*), hain da beldur herrietako hiztunak «komunitarismorantz» lerra gaitezen.

Ofizialtasuna eta lurraldetasuna ez dira biharko! Harelere Iparraldean ere zerbait mugitzen da, eta mugitzen bizi da, *vita in motu*. ♣